वऱ्हाडसमाचार.

THE VARAD SAMACHAR OR NEWS OF BERAR.

LOA 5 AKOLA:—SATURDAY EVENING—5 NOVEMBER 1870 N 4

पुस्तक ५. अकोला, शनिवार सायंकाळ तारीख ५ माहे नोवेंबर सन १८७० इ०. अकं ४५

खोटा फिर्याद व रा. रा. चिमणाजी राजाराम.

चांगले कामदार लोकांचे पाठिंगीं हें एक सुदर्शन असतें कीं, त्यांचें ऐश्वर्य सहन न होऊन किंवा दुस्वानें लोक त्यांवर खोटया फिर्यादी आणून त्यांची अब्रू खराब करूं पाहातात. कधीं कधीं कामदार लोकांचें वाईटपणास लोक त्रासून निरुपायामुळें व सोडण्याचा हेतूनें तसल्या कामदारांवर फिर्यादी आणितात मग त्या न्यायाच्या कोर्टांत शाबीत होतात कधीं नाशाबित होतात ही गोष्ट निराळी; परंतु त्या खोटया फिर्यादी असें म्हणतां येत नाहीं. तसें नसून म्हणजे चांगले कामदारांचें व त्यांचें ठिकाण इतकें वाकडें, उगाच अब्रूविषयीं, निंद्यविषयीं, नितिविषयीं शंका हीं बागुल दाखवले तशावर तुफान घेणें व त्याच्या अब्रूवर उठणें म्हणजे फार निंद्य व मनुष्य स्वभावास लाजिरवाणें होय.

रा. रा. चिमणाजी राजाराम फाटक उमरावती जिल्ह्यांतील शाळांवरचे डिपुटी इन्स्पेक्टर यांजवर खोटी फिर्याद करणार मोर्शी तालुक्यांतील पुसले येथील मास्तर गोविंद बापुजी यांचें कृत्य याच तोडीचें आहे. शाळाखातें लांच मिळविण्यास किती मोहक आहे व त्यांत लांचाच्या संधी किती व कशा महत्वाच्या आहेत हें आबालवृद्धास माहिक आहे. सरकारचे सर्व खात्यांत गरिब व भिकारखातें तें शाळाखातें असें सर्वत्र प्रसिद्ध आहे. त्यांतून चिमणाजीपंतासारखे शिकलेले गृहस्थ अशा नीच कर्मास प्रवृत्त झाले असें म्हणणें मोठें जोखिमाचें होय व तसें म्हणणारास त्याजबद्दल तत्क्षणीं शासन झालें आहे म्हणजे गोविंद बापुजि यांस खोटि फिर्याद करण्याबद्दल गेल्या महिन्यांत ६ महिने सक्त मजुरीनिशीं कैदेची शिक्षा झाली आहे.

जें व्हावयास योग्य किंवा सर्वांनीं इच्छिलेलें तेंच झालें याजबद्दल संतोष वाटतो. परंतु आश्चर्याची गोष्ट हीच, कीं उमरावतीच आमचे बंधु सत्यप्रकाशकर्ते यांनीं त्या बाबदींत चिमणाजीपंताच्या संबंधानें दोन तीन वेळ असा कांहीं चमत्कारिक मजकूर लिहिला आहे कीं चिमणाजी पंताचें वर्तन तशा प्रकारचें भासक असल्याचा संशय यावा किंवा त्या लिहिणाराचें मन चिमणाजी पंताविषयीं शुद्ध नसावें असें वाचकांचे मनांत येण्याजोगें आहे परंतु त्या लिहिण्यावरून लोकांत जर निराळा प्रकारचा समज झाला असेल तर तो दुरुस्त व्हावा एवढेच आमची इच्छा आहे. व त्याकरितां चिमणाजी पंतांविषयीं आम्हांस जी थोडी माहिती आहे ती आम्ही आपले वाचणारांस कळवितों.

पुण्याचे कालेजांत चिमणाजीपंत सहा महिनेंच होते असें सत्यप्रकाशानें लिहिलें आहे तें अगदीं गैरमाहितीचें आहे. यांनीं त्या कालेजांत सहा वर्षें राहून अभ्यास केलेला आहे. खानदेशचे त्यावेळचे कलेक्टर मि. म्यानस्फील्ड साहेब जे हल्लीं कौन्सलर आहेत त्यांनीं चिमणाजीपंताची गरिबी व हुशारी पाहून साहेबलोकांत पैशाची वर्गणी करून यांस पुण्यास शिकण्याकरितां पैसे दिलेले आहेत. पुढें मंडलेश्वरास हे मास्तर होते. नंतर नेमाडच्या डिपुटि कमिशनर आफिसांत क्लार्क झाले. तेथें नेमाडा भागेंत पीनलकोडचे यांनीं भाषांतर केल्याबद्दल पोलिटिकल एजंट यांनीं यांस चांगलें बक्षिस दिलें आहे. पुढें हे नर्दुणपुरास तहशिलदार झाले होते व तेथें फार उत्तम रीतीनें यांनीं काम केलें यावरून तिकडील बहुतलोक यांची आठवण करितात. भूपाळच्या बेगम साहेब नर्दुणपुरास आल्या होत्या तेव्हां यांचा सुस्वभाव पाहून यांस त्यांनीं कांहीं मोहरा बक्षीस दिल्या आहेत. पुढें नेमाडांतील तहशिलदारीच्या कांहीं जागा कमी झाल्या त्यामुळें यांस शाळाखात्याकडे डिपुटि इन्स्पेक्टर नेमिलें व तेथून हे वऱ्हाडांत २०० रुपयांस पहिल्यापासूनच डिपुटि इन्स्पेक्टर आलेले आहेत. यांची वर्तणूक भली, हुशारी चांगली, उद्योगीपणा अत्यंत, नम्रता वर्णनीय, व कामांत दक्षता विशेष इत्यादि गुणांवरून हे आपले वरिष्ठ साहेबलोकांस आवडते झालेले आहेत व लाखलुखपती सारख्या क्षुल्लक व नीच खटपटींत ते मुळींच पडणारे नव्हेत असें आम्ही निःशंक सांगतो.

रेशिमाविषयीं.

धारवाडचे तुरुंगांत रेशमाचे किडे व तुतीचीं झाडें यांची लागवड सन १८६६ सालापासून केलली आहे. व तेथें रेशिम तयार करून व त्याचीं वस्त्रें तयार करून विकतात. त्यासंबंधी माहितीचा रिपोर्ट त्या तुरुंगावरील सुपरइंटेंडेंट डा. मेकंजी साहेब यांनीं मुंबई सरकारास केलेला छापून प्रसिद्ध झाला आहे त्यावरून समजतें कीं धारवाडची हवा रेशमाचे किड्यास व तुतीचे झाडास फारच चांगली मानवते. बाराही महिन्यांत कोणत्याही ऋतूचा अतिशय तेथें कधीं होत नाहीं व दर महिन्यांत थोडा तरी पाऊस पडतो. झाडीचा पऊस, कडक थंडी व प्रखर उष्णता तेथें नाहीं म्हणून रेशमाचे किडे व तुतीचीं झाडें तेथें उत्तम तऱ्हेचीं पोसलीं जातात. पहिल्यानें हे किडे आणून या कामाची सुरवात केली तेव्हां जो फायदा होईल असें वाटलें होतें त्याहून अधिक झाला आहे. म्हणजे शेकडा ११० रुपये नफा झाला. हे डाक्टर फ्रान्स, इटाली, स्विटसलँड, हिंदुस्थान, चीन व जपान इतक्या ठिकाणचे रेशमाचे कारखान्याचे माहितगार आहेत ते म्हणतात कीं तुतीच्या झाडाविषयीं काळजी चांगली घेतली, किड्यास आरामकारक व पुरेशीं तुतीचीं पानें खावयास घातलीं व किडे ठेवण्याची खोली चांगली हवा वाहण्याजोगी फार थंड नाहीं, गरम नाहीं अशी ठेविली तर किडे चांगले पोसतात व पुष्कळ रेशीम देतात. आणखी हवेच्या चांगल्या वाईटपणावरही किड्यांचा व तुतीच्या झाडाचा गुणावगुण आहे. दुसरे ठिकाणीं सरकार किंवा इतर लोक याची लागवड करतील तर हे डाक्टर बियाणें देण्यास, खुशीनें तयार आहेत.

करांचीं ओझीं आणि पार्लमेंटाची कमिटी.

मनुष्यास परमेश्वरानें एकसारखी बुद्धि व शक्ति दिली नाहीं. एकाच्यावरूनच उघड सिद्ध होतें कीं एकानें धनीपणा करावा, आणि दुसऱ्यानें त्याचे दास्य करावें, असा त्याचा संकेत आहे. जगामध्यें जिकडे पाहावें तिकडे हा भेद नेहमीं दिसून येतो असें कमजास्तपण ठेवण्याचा जर परमेश्वराचा इरादा आहे, तर तें नाहींसें करण्याविषयीं म्हणजे सर्व माणसाचे हक्क सारखे आहेत, असें सिद्ध करून ते अमलांत आणण्याविषयीं झटणें, हें जरा चमत्कारिक दिसत नाहीं काय? सृष्टि उत्पन्न झाल्यापासून आजपावेतों इतिहासांत पाहूं जातां असें आढळतें कीं, शेरास सव्वाशेर केव्हांना केव्हां कोणी तरी भेटावा. आणि त्याचा गर्व परिहार व्हावा. ही गोष्ट साधारण लोकांतच काय परंतु रानांत देखील हरहमेषा घडून येते. हल्लींच्याच स्थितीकडे लक्ष दिलें असतां थोडी बहुत तरी खातरी होईल.

आमच्या हिंदुस्थानांतली इंग्रज सरकारचें राज्य झाल्यापासून इ. स. १८५७ सालापर्यंत आपलें स्वराज्य नाहीं असें लोकांस कधीं वाटलें नाहीं. कारण तेव्हांपर्यंत कराची वगैरे ओझीं लोकांवर फारशीं नव्हतीं परंतु त्या हतभाग्य वर्षीं एकच मोठें बंड होऊन राज्यव्यवस्थेचें सगळेंच सूत्र फिरलें, तेव्हांपासून कर वगैरे बरेच झाल्या कारणानें राज्यसत्ता लोकांस जाणवूं लागली आहे. पूर्वी कंपनी सरकारचें राज्य होतें तेव्हां कंपनी हवा तसा व्यवहार करितें, मुख्य राणी सरकार तिकडे पाहात सुद्धां नाहींत असें किती एक लोकांस वाटत असे. परंतु, त्यांचा सर्व आशा आतां फुकट गेल्या असें त्यांस वाटूं लागलें आहे. महाराणी साहेबांचे राज्यतंत्राखालीं, बंदोबस्त उत्तम प्रकारचा आहे. कोणी कोणाच्या जिवास किंवा जिनगीस एका केसा इतका धक्का लावूं शकत नाहीं, ही गोष्ट खरी आहे परंतु कराचा खालीं पत्ता नेनार आहे. इकडे जर आमच्या दयाळू राणी साहेबांचें लक्ष जाईल, आणि त्याप्रमाणें कांहीं तजवीज होईल, तर फार बरें होईल,

आम्ही हिंदुस्थानांतील प्रजा आणि विलायतेतील प्रजा, ही उभयतां राणी साहेबांस सारिखीच असावी. परंतु किती झालें तरी आपलें तें आपलें आणि परकें तें परकें असें आहे. म्हणजे आमचें म्हणण्याचें तात्पर्य एवढेंच कीं, राणी सरकारची ममता आम्हां हिंदुस्थानच्या लोकांवर जेवढी असावी, तेवढी नाहीं. हल्ली आहे त्या पेक्षां आम्हांवर कृपादृष्टी अधिक असणें अवश्यक आहे. पुढच्या वर्षीं पार्लमेंत सभेंतील एक कमिटी हिंदुस्थानाच्या स्थितीचा विचार करण्यासाठीं बसणार आहे. त्यांतील एकदोन सभासदांनीं आपला अमोलिक वेळ खर्चून इकडे येऊन खुद्द स्वतः इकडची स्थिती पाहावी, म्हणजे आम्ही म्हणतों त्यांविषयीं खातरी होईल. नाहीं तर कमिटी बसेल विलायतेस, माहिती देतील गवरनर जनरल साहेब, आणि निकाल होईल. असें झालें म्हणजे कमिटी बसली आणि न बसली सारखीच होईल. ह्यावरून आम्ही असें म्हणत नाहीं कीं, आमचे गवरनर जनरल साहेब खोटी माहिती देतील, परंतु आमचा अभिप्राय इतकाच कीं, डोळ्यास आणि कानास च्यार बोटांचें अंतर आहे. एखादी गोष्ट कानीं ऐकिल्यापेक्षां डोळ्यांनीं पाहिली तर तिजविषयीं विशेष चांगली माहिती होते. वास्तव, पार्लमेंताच्या कमिटीच्या सभासदांपैकीं एक दोघांनीं इकडे यावें. ते जर देखील, मुख्य मुख्य शहरें पाहून जाऊन उपयोग नाहीं. त्यांनीं देशांत फिरून लोकांची अंतस्थ स्थिती पाहावी. शेतकरी वगैरे लोकांची अवस्था कशी आहे, तें जातीनें समजून घ्यावें, कराखालीं लोक किती बेजार आहेत, त्याची बारीक चौकशी करावी, आणि मग दुसरी इतर माहिती मिळवून जो निकाल करावयाचा तो करावा. कराच्या बोजामुळें लोकांस राज्यसत्ता जरा जरा जाणवत चालली आहे. ही खरी स्थिती अवलोकनांत आणून जी तजवीज करावयाची ती करावी. कमिटी इतर कांहीं तजवीज करो किंवा न करो परंतु तिच्या योगानें आमच्या देशांतील लोकांवरील कराचें ओझें तरी कमी व्हावें एवढेंच आम्ही इच्छितों.

एक विशाळ मनुष्य.

एडिनबरो एथील "वुइकली रिव्यू" नामें वर्तमान पत्रांत असें लिहिलें आहे कीं, तेथें फ्रान्सिस वाडिन या नावाचा एक मनुष्य थोड्या दिवसांमागें मरण पावला. तो शरीरानें फार विशाळ होता. त्याची उंची ७ फुट ८ इंच [सुमारें ५ हात ४ आंगुलें,] त्याच्या छातीचा घेर ५८ इंच (४॥। फुट किंवा ३। हात,) आणि त्याचें वजन २२ स्टोन व ३०८ पौंड किंवा नगर मापानें ३॥। मण व मुंबई मापानें ११ मण इतकें होतें. तो एवढा मोठा होता तरी रागीट किंवा क्रूर
नव्हता; तर शांत, प्रीति [illegible] सागर या नावाचे
टा नकल्या होता. त्या[illegible]णार आहे.
कळे होतं जणूं काय [illegible] राजे मुंबईस आले आहेत.
शरीराचा भार सह[illegible] वगैरे पाहण्यास गेले होते.
चालतांना वांशावरर[illegible] चे राजे डिसेंबर अखेरीच सुम
[illegible]न स्वदेशीं येतील

टेंकीत टेंकीत चालत असे. ता इतका उंच होता कीं, तो रस्त्यानें चालला म्हणजे शेलाप्रमाणें त्याकडे सदान लोकांचें लक्ष लागावें, व सर्वांनीं आश्चर्यचकित होऊन तोंड वासून त्याकडे पहात उभें राहावें. तो अल्पायांत म्हणजे भरज्वानींत मरण पावला. मरणसमयीं त्याचें वय केवळ ३० वर्षांचें होतें. यावरून व त्याच गुण आठवून त्याचे मित्र व दुसरे लोक यांस फार दुःख वाटतें. तर पाहा, सर्व गाईपेक्षा चांगल्या गुणांवरून मनुष्य किती प्रिय कर होतो! अणखी मनुष्य कितीही शक्तिमान असला तरी मरण केव्हां येईल याचा नेम नाहीं. म्हणून आम्ही देवाशीं सगोट करून मरणासाठीं सर्वदा तयार असावें हें योग्य आहे.

ज्ञा. द.

ब्रम्ह समाजाची उपासना

कलकत्त्यांतील ब्रम्हसमाजाचे उपासना पद्धतीविषयींची माहितगारी आमचे एक मित्रांनीं आम्हांकडे पाठविली आहे. ती व तिचें प्राकृत भाषांतर करून तें आम्हीं आपले वाचकाचे माहितीकरितां प्रसिद्ध करितों.

ब्राह्मधर्म्मबीजं

यो देव एकः सर्वज्ञो नियन्ता सर्वशक्तिमान् स्रष्टा पाता मुक्तिदाता विशुद्धः सर्वमंगलः तस्यापासनया निय्मादेशपालनेनच इह चामुत्र कल्याण मनन्तोन्नातिरव्ययाः ॥

उपासना पद्धतिः

उपासनायाश्चत्वारि अंगानि । आराधना, कृतज्ञता, समाधि, प्रार्थना चेति । तत्रेश्वरस्य पूर्ण पवित्रता मनुस्मृत्य श्रद्धया भक्त्याच तद्दर्शन, तदाराधनं;नियतमेवास्माकं शरीरमनसोः कल्याण विधानरूपोपकृति स्मरणं कृतज्ञता, मनसि तस्यासीमज्ञान शक्त्यादिकस्य चिंतनं, समोत्तचास्थस्य तस्य प्रत्यक्षवदनुभूतिश्च समाधि; तथा पापात् परित्राणाय, शांतिपवित्रतोपलब्धये, मुक्तिलाभार्थंच याञ्चा प्रार्थना । एष्वेव चतुर्ष्वंगेषु मिलितेषु उपासनासर्वांगीना भवति।येनोपायेन मनसः श्रद्धा, कृतज्ञता, ब्रम्हदिदृक्षा मुक्तिकामना वा चरितार्थतामाप्नोति, तेनै वोपायेनावलंबितेन उपासना सर्वथा फलप्रसूर्भवति । लक्षणान्यस्यास्तत एवसिद्धयन्ति कदाचिदेषामंगाना मेकतमेव अपराव्य तीव्यप्रादुर्भवति,यथा महोपकृतिस्मरणे कृतज्ञता;पापवन्हिदहने प्रार्थना वा।एवमेव तत्स्फुरणं स्वाभाविकं युक्तंच । प्रतिहतेच तस्य प्रसरे सुमहदमंगलं जायते । साधारणोपासनया तु सर्वथैव सर्वांगीनया भवितव्यम् । यथा चानया मनसो खिलानामेव सत्प्रवृत्तीनां प्ररोचना कृतार्थताच, तथास्माभिः सर्वथा यतितव्यम् । एतद्विचिंत्येयमुपासना पद्धतिरस्माभिरुपासकानां व्यवहारार्थं प्रकटिता ।

(याचे भाषांतर)

ब्राम्ह धर्माचें बीज.

जो देव एक, सर्वज्ञ, नियंता, सर्वशक्तिमान् आम्हास जे दोन्ही कर्ता, पालनकर्ता, मुक्तिदाता, शुद्ध, सर्वमंगल असा आहे त्याची उपासना करावी व त्याची आज्ञा पाळावी म्हणजे इहपरलोकीं कल्याण प्राप्त होतें.

आम्हास... सरे लागी प, नोटिसीचे उत्तर ... आहेत त्याजवर दुसऱ्या

उपासनापद्धति

उपासनेचीं अंगें चार आहेत. त्यांचीं नांवें. १ आराधना, २ कृतज्ञता, ३ समाधि, आणि ४. प्रार्थना ईश्वराची पूर्ण पवित्रता ध्यानांत आणून श्रद्धेनें व भक्तीनें जें त्याचें अर्चन ती आराधना. ईश्वराकडून नेहमी आमचें जें शरीर आणि मानसिक कल्याण होतें त्याविषयींच्या उपकाराचें स्मरण ती कृतज्ञता. ईश्वराच्या अनंत ज्ञानशक्त्यादिकांचें मनामध्यें जें चिंतन, आणि त्या समीप ईश्वराचा प्रत्यक्षाप्रमाणें जो अनुभव ती समाधि. तसेंच पापापासून निर्मुक्ति होण्याकरितां, शांति आणि पवित्रता प्राप्त होण्याकरितां आणि मुक्तीचा लाभ होण्याकरितां जी ईश्वराजवळ याचना ती च प्रार्थना.

हीं चारी अंगें एकत्र झालीं म्हणजे सर्वांगी पूर्ण उपासना होते. ज्या उपायानें मनाची श्रद्धा, कृतज्ञता, ब्रम्हज्ञानाची इच्छा, मुक्तीची कामना, आणि चरितार्थता प्राप्त होते त्याच उपायांचें अवलंबन केलें असतां सर्वप्रकारें उपासना फलद्रूप होते. व याच योगानें उपासनेचें फल प्राप्त होतें. तरी कधीं कधीं या चार अंगांतून एका दोनांचाच प्रादुर्भाव होतो. जसें—मोठ्या उपकाराचें स्मरणसमयीं कृतज्ञता, पापाग्नीच्या दाहसमयीं प्रार्थना. याप्रमाणें येका अंगाचा प्रादुर्भाव स्वाभाविक असून योग्य आहे. व या प्रादुर्भावाचा जो अभाव तो अमंगळ कारक होय. साधारण उपासना ही तर सर्वांगी असली पाहिजे. जेणेंकरून इच्या योगानें मनाच्या सर्व सत्प्रवृत्तींचा प्रादुर्भाव आणि कृतकृत्यता होईल तसा आपण नेहमी यत्न करावा. या सर्व गोष्टींचा विचार करून ही उपासनापद्धति उपासकांच्या उपयोगाकरितां प्रसिद्ध केली आहे.

पारीस शहरचें वर्णन.

यापुढें सन १७८९ सालापर्यंत पारीसवर मोठेंसें अरिष्ट आलें नाहीं, पण त्याचा सर्व बचपा एकदम निघला- वरील सालीं राजा, सरदार, व पाद्री यांच्या सक्तीला त्रासून रयतेनें बंड केलें. हे तिन्ही वर्ग रयतेवर फार सक्ती करीत होते. सर्व लोक एकदम तरवार घेतल्यावर मग काय पहावयाचें आहे! त्यांणीं एक कट करून हे तिन्ही वर्ग फ्रान्समधून नाहींसे करून स्वातंत्र्य मिळविण्याचा यत्न चालविला. या वेळीं १६ वा लुईस राज्य करीत होता, त्यास आणि त्याच्या पत्नीस रयतेनें प्रारंभीं ठार मारिलें; नंतर मोठ्या कुलाचे उमराव, त्यांचीं कुटुंबें, मोठे मोठे पाद्री व बहुत करून बडे लोक, यांची कत्तल करून मोठमोठ्या नामांकित इमारती जाळल्या, किती पाडल्या. व शहरें उजाड पाडलीं. यावेळीं वरील तिन्ही वर्गांपैकीं कोणाचाही पक्षपाती असला तरी त्याला देहांता वांचून दुसरें शासन नव्हतें. सर्व शहरामध्यें जिकडे तिकडे फांशीचीं तिकटीं उभीं केल्यावर मुर्दां पांचचून एक गल्लीही रिकामी असत नसे. या वेळीं. एका सुंदर, तरुण व फितुरी स्त्रीनें असा बंदोबस्त केला कीं; पावणेतीन लाख मनुष्यें वेल्या खांचून पारिसास सुख मिळावयाचें नाहीं.

शत्रूंचा वध करण्याचें मोठें साधन होण्यासाठीं एका गलोट नावाच्या फ्रेंचानें एक हत्यार शोधून काढिलें त्यावरून लोकांस मोठा संतोष होऊन त्यांणीं त्या हत्यारास त्याचेंच नाव ठेऊन कत्तल चालविली या गलोटीन शस्त्राच्या मदतीनें सर्व फ्रान्स मिळून सुमारें दहा लाख शिरच्छेद झाले. रस्तोरस्तीं रक्ताचे पाट चालले, नद्यांचीं उदकें लालदिसूं लागलीं, असलें इतकें खराब झालें कीं; तो कांहीं दिवस तिकडे पाहण्याचें ही मना करावें लागलें ही धमधूम सुमारें ९ वर्षें चालली होती. या वेळीं बादशाही किंवा धर्माचा उघड कांहीं खुणा होत्या, त्यांचा मागमूस राहूं नये म्हणून करितां इतका फाजिलपणा झाला कीं; लोकांनीं आपल्या स्वातंत्र्याची देवता म्हणून एका नग्न स्त्रीची स्थापना केली व ईश्वरभावानें तिचीच आराधना करूं लागले फालतू गाणी तारखेही फेरफार करून महिने आणि वार यास नवीं नांवें ठेविलीं.

याच धमधुमींत बोनापार्ट नेपोलियनच्या राज्याचा पाया पडला. प्रथम एक प्रजासत्ताक राज्य चालू झालें व त्या राज्याच्या मार्फत बोनापार्ट नेपोलियन मोठ्या हिमतीनें शत्रूंवर लढला. जसा जसा शूर व विजयी पुरुष परकीय राजांवर जयमल्ल गाजवूं लागला. तसतसा फ्रेंच लोकांत आनंद होऊन त्यांचा नेपोलियनाच्या ठिकाणीं पूज्यग्रह होऊं लागला. ते नेपोलियनास इतके वश झाले होते कीं; नेपोलियनानें प्रजासत्ताक राज्य मोडून स्वतः बादशाहा बनला, तरी रयतेनें ती व्यवस्था मोठ्या आनंदानें कबूल केली. पुढें १८१४ सालीं युरोपातील एकत्र झालेल्या राजांनीं नेपोलियनास जेर केल्यामुळें पुनः पारिसवर संकट उपस्थित झालें. बोनापार्टाच्या वजास मिळून एकत्र झालेल्या राजांनीं पारिसवर एक जबरदस्त हल्ला केला. व तो मोठ्या प्रतापानें फ्रेंच लोकांनीं हटविला. तरी पुष्कळ शत्रूंच्या वेढ्यापुढें त्याचा टिकाव न निघतां नेपोलियनास पदभ्रष्ट करून बारबो वंशाची पादशाहत त्यास कबूल करावी लागली. प्रजेच्या संमतानें नेपोलियन पारिसचें तक्त सोडून काटलब तात जाऊन राहिला. युरोपांतील राजे निर्भय होतात तें सर्व राज्याचे हक्क ठरविण्याकरितां विएन मध्यें जमले असतां नेपोलियन एकाएकीं पारिसमध्यें आला. त्यास पहातांच रयतेच्या बाद्धा पुनः वीरश्रीनें फुरफुरून जिणें त्याच्या नावाचा एकदम जय घोष करून त्यांस गादीवर बसविलें. नेपोलियनची ही दुसरी पादशाहत फक्त १०० दिवस चालली एकत्रित झालेल्या राजांनीं मोठ्या बंदोबस्तानें पारिसास वेढा दिला. या वेळीं लढाईचे प्रमुखत्व प्रशियाकडे होतें. याही वेळीं शत्रूंस जय येऊन नेपोलियन कैदेंत गेला व तेथेंच मेला व निर्वैरपणानें पारीस मध्यें बेरबो वंशाची पादशाहत झाली.

नेपोलीयन मरण पावला तरी फ्रेंच लोकांनीं शत्रू असें मानून स्थापलेल्या राज्याची स्वस्थता १५ वर्षांहून अधिक दिवस टिकूं दिली नाहीं. १८३० सालीं बंड करून राजा १० वा चार्लस; यास देशांतून हाकून लाविलें आणि आपल्या मताचा फिलीफ ईग्लेट याच्या मुलास राजा केलें; परंतु याचेंही राज्य फ्रेंच लोकांत पसंत वाटलें नाहीं. तो राज्यावर बसून सुमारें १८ वर्षें होतात. इतक्यांत पारिसमध्यें बंड उत्पन्न होऊन तेव्हांचा राजा लुईस फिलीफ यास पळून जावें लागलें पारीसमध्यें नव्या कायद्यानें प्रजासत्ताक राज्य स्थापलें गेलें व त्याचा अध्यक्ष बोनापार्ट नेपोलियनाचा पुतण्या हल्लींचा पदभ्रष्ट राजा लुईस नेपोलियन यास नेमलें. नेपोलियनच्या अधिकारासही फ्रेंच रयत नाखुश झाली. नेपोलियन प्रजासत्ताक राज्य मोडण्याची खटाटक करूं लागला यामुळें पुनः पारिसमध्यें बंदिली झाली; परंतु नेपोलियननें मोठ्या चातुर्यानें १८५१ सालीं १ लाख फौज तयार करून कित्येक फितुरी सरदारास कैद करून व कित्येकांस ठार मारून त्याणें आपलें वर्चस्व वढविलें. आणि आपल्या चुलत्याचे कित्यानें प्रजासत्ताक अमल खाऊन खाऊन ८० लाख प्रजेच्या संमतीनें आपणास बादशहा म्हणविलें. त्याचा १८ वर्षांनीं हा पारीसवर हल्ला आहे.

पु. था०

EDUCATIONAL INSPECTOR FOR WEST BERAR

In a former issue we recorded the lamented death of the Revd, Aitken who fell a true martyr to his mission educational. Now that we think it our dutyas journalists to make a few suggestions as to the succesion to the post held by the deceased gentleman. Seeing the extent of the province of Berar and taking into consideration the facility afforded by the railway running through the very centre of it we think that one Inspector is quite Sufficient to supervise the schools efficiently and if we are not quite misinformed the Resident who recommended and the Government of India who sanctioned an expenditure of Rs, 800 had meant it for one Inspector and not for two. The very figure of 800 is a sufficient repellent to any idea on the contrary. The idea of dividing the sanctioned amount of Rs 800 originated, we think, with the present Director of Public Instruction Dr, Sinclair who perhaps was anxious to make each the West and the East Berar division independent of each other as regards Educational staff. So far right though we must still hold that there was no necessity for this arrangement looking from a common sense point of view. But the division of the salary into unequal parts Rs, 550 and 250 except owing to some rule of primogeniture is to us inexplicable. If the salaries were the proper index to the comparative merits of the two Inspectors, we beg to inquire whymen of unequal merits were placed into two posts in every way of equal responsibility and duties? Or are we to suppose that the East Berar division does not deserve as good an Educational Inspector as its neighbour has It was rumoured that Mr, Mackintosh who has the smaller figure

of salary assigned to him, doe not know marathi. If this has any foundation in truth why were Mr, Mackintosh's services entertained unless the plea was an after thought? Supposing that the Director yielded to the circumstances against himself in making the appointment we think he should have apprized Mr, Mackintosh of the necessity of his passing in marathi and till that time should have withheld a part of the proper proportion of the salary which it was necessary to assign for the post of the East Berar Educational Inspectorship. This subject has been a mystery to all that cared to look more closely into our educational administraton. It is far from us to insinuate in this matter any unfair motives to the Director of Public instruction or any disparagement to the qualifications of the late Reverend gentleman who, in our humble opinion on the contrary deserved twice the emoluments that were assigned to the post he held.

Whatever be the causes that led the Director of Public Intruction two or three years ago to make the arrangements we referred to above, we would earnestly request him to reconsider the plan now and make the emoluments of both the Inpectorships equal as they, in justice, should have been from the begingung We must repeat, however, that we like the plan of one efficient Inspector on a liberal salary much better than that of two supectors on smaller salaries. But the continuance of the present unique arrangement, when a fair opportunity has offered itsef to mend thematters would be any thingbut satisfactory unless there be still reasons that justify the invidious and artificial distinction between the two posts which looking from the theory or practice point of view should have been on a perfect level. But if the Director of Public Instruction will insist to adhere to the present two posts on unequal salaries and the Resident will consent without any apparent-reasons, to this unequitable distribution, let us throw a hint - if hints have any weight at the Educational head quarters -that in filling up the vacancy the claims of those already in the department for three or four years and otherwise qualified for the post should be fully considered before any other province or Presidency is drawn upon remembering as well the Phrase "distance lend charms"

If there is any body in the department fit to succeed Revd, Aitken it is Mr scorgie the quiet unassuming but energetic head master of one High school. His present salary is Rupees 400 a month and although we recommend his name on the one hand yet we are not quite sure that he himself cares for the little difference of the salary. But to abolish the two officers and to appoint Mr, Scogie on 800 a month will be a capital idea worth patient consideration.

But if the salaries be made equal of the two posts we think the best course open to the Director would be to indent for a distinguished M. A. of the Bombay university or why not appoint Mr, Aitken head master of the oomerawati High school to that post and appoint our present able Deputy Educational inspector of Akola Mr, shriram Bhikaji B, A. to succeed him at oomerawati. Promotion in the department if possible is the most effectual way of securing the sympathies and the ennergies of the subordinate officials and is generally followed in all departments except to make room for *nepotism*. We hope for the present that the Director of Public Instruction will not quite disgard our suggestions in which we must own, no self or party feeling has its hand.

वऱ्हाड.

उमरावतीस परीक्षा झाली तिचा परिणाम अजून कळला नाहीं. मंडळी परत यावयास लागली. साहेब लोकांची काल तेथे मेजवानी झाली.

बुलढाण्यास जुडिशल शिरस्तेदारीची जागा रिकामी होती तिजवर रा० रा० कृष्णजी हरी कोलटकर उमरावतीचे हाय स्कुलांतील ८५ रुपयांचे असिस्टंट मास्तर यांची नेमणूक झाली. या शिरस्तेदारीचा पगार ८० रुपये आहे.

मलकापुरास नवीन नेमलेले तहशिलदार रा. रा. येकनाथ मोरेश्वर यांनीं धुमाळी मांडली आहे व तेणेकरून लोकांत बरीच गडबड होऊन वरिष्ठापर्यंत अर्जही झाले. व एका कामीं त्यांस जबाबही घेतला गेला. येकनाथ पंतास असे करणें चांगले नाहीं. ते हुशार आहेत परंतु आपले हुशारीचा शांततेनें उपयोग करीत नाहींत. फार चलाखपणा कामाचा नाहीं. तशानें येकादे वेळ घसरून बाजू अंगावर यावयाची.

दिपवाळींत जो पाऊस पडला तेणेंकरून कापसाचें थोडें नुकसान झालें असें कळतें. पण लवकर उघाडी पडली येणें करून तें भरून येण्याचा सुमार आहे.

खामगावाहून आताच आम्हांस एक पत्र आलें आहे तें पुढील अंकांत घेऊं.

देऊळगवराजा (मित्राकडून) येथें श्री बालाजी साहेबांची यात्रा नियमाप्रमाणें या वर्षीही चांगली भरली आहे. ता० १२ आक्टोबर ७० रोजीं लळीत होऊन दहीहंडी फुटली त्यावेळेस मनुष्यांची अशी गर्दी झाली कीं ती लिहितां पुरवत नाहीं. बिच्याऱ्या कित्येक बायकांचीं वस्त्रेंही सुटून पडलीं व कित्येक माणसें खालीं पडलीं त्यांस दुखापती झाल्या. हें असो पण लिहिण्यास दुःख वाटतें कीं बिचारा म्हातारा चपराशी श्री बालाजी साहेबांकडील हा तीन मजल्यावर छत्रिन्याची दोरी काढीत असतां त्यांत त्या घरावर पडून त्या घराचे एका कोपऱ्याच्या विटा खालीं पडल्या त्याजवरच तोही बसलेला भूमीवर त्या विटांबरोबर घसरत व. आला मग काय पहावें त्याचे तोंडांतून व नाकांतून रक्ताची धार लागली तेणेंकरून त्याणें आपले प्राण लागलेच श्रीचे चरणीं अर्पण केले. याजला बायको असून लहान मुलेंही आहेत त्यांजला पेनशन देत जाण्याचें श्रीमंत राजे भाऊसाहेब यांणीं कबूल केलें आहे मग पुढें पहावें.

लाळेताचे गडबडींत माझे पहाण्यांत एक आश्चर्यकारक गोष्ट आली आहे ती अशी कीं मनुष्यांचे मेळांत एक पोलिसचा फर्ट क्लास हेड कान्स्टेबल व एक कळवांतीण असे उभयतां एकाच उंटावर बसून इकडे तिकडे फिरत होते तेव्हां लोकास पुसलें असतां असें समजलें कीं डूत घातलेले बावाचें नाव शिवदत्त असून कळवांतिणीचें नाव हुरमतबक्ष आहे आणि उभयतां बसून मौजा मारीत फिरत आहेत तो उंट सुपरिंटेंडेंट साहेबांचा आहे. परंतु ह्यांत कोणाचा कोणाशीं काय संबंध आहे तो मात्र लिहूं शकत नाहीं; वाचणारांनीं तर्कानेंच समजलें पाहिजे. यांत आणखी आश्चर्यकारक गोष्ट अशी समजते कीं या शिवदत्ताचें वय पहातां १५।१६ वर्षांचें असून इलिचपुर जिल्ह्यांतही यास फर्स्ट क्लास हेडकान्स्टेबल याच साहेब बहादुरांनीं केलें होतें तें पुनहे साहेब गेले तेव्हां याणेंही राजिनामा दिला होता आणि या बुलढाणें जिल्ह्यांत येतांक्षणीं हा पुनः एकदम फर्स्ट क्लास हेड कान्स्टेबल झाला हें आश्चर्य नव्हे काय!

याच शिवदत्त हेडकान्स्टेबलपाशीं सुपरिंटेंडेंट साहेबांचे ३०० तिनशें रुपये व पोलिसचे कान्स्टेबल लोकांचे पगाराबद्दल ५९ रुपये ठेविलेले असून ता० १४ बिनहू रोजीं साहेबांची स्वारी जालन्यास गेली होती तेव्हां पेटींतून सदरील रुपये पेटीनेंच गिळंकृत केले किंवा, चोरी झाली, अथवा विश्वसघात झाला त्याबद्दल समजत नाहीं. ज्या डेऱ्यांतून हे रुपये गेले त्यांत शिवदत्त, हुरमतबक्ष आणि तिची आई मौलीबक्ष हे त्रिवर्ग मात्र राहत होते आणि डेऱ्याचे समोर पोलिसांचा पहारा उभा होता. अशा ठिकाणाहून चोरी झाली असें कसें म्हणतां येईल? पण ह्या घालघसडींत साहेबांचे रुपये गेले खरे.

यावर्षीं श्री बालासाहेबांचे येथें कानगी सुमारें ७५००० रुपये आली असें समजतें आणि यात्रेंत तर एक लक्ष मनुष्यें आलीं असावींत असें अनुमान आहे. तर मागील सालांत जे दोन लक्ष रुपये आले होते त्यांतून संवस्थानचे कामदारांनी आफरातफर करून एक लक्ष रुपये खाल्लें असें जें लोकांचे म्हणणें आहे त्यास या वर्षाचे कानगीचे अंदाजानें तें मेळ पडतो. तो असा कीं या वर्षांत ७५००० रुपये आले या मानानें गुदस्तसालीं एक लक्ष रुपये धरले तर इंटरार्शीतील जी कल्पित रक्कम एक लक्ष रुपये तेच कामदारांनीं खाल्ले असें सिध्द होत आहे.

शेगावचे पोलिस इन्स्पेक्टर यांस दंड झाल्याबद्दल आपण लिहिलेंच आहे त्याशिवाय वर्तमान असे आहे कीं त्यांचें नाव पोलिसचे लागरोलांतून निघाले नसून त्यांची अपिलाची मुदत संपेपर्यंत त्यांस बहाल ठेवण्याविषयीं इन्स्पेक्टर जनरल यांजकडून लिहून आलें आहे असें समजतें.

जरकरितां अपिलांत त्यांची दाद न लागली तर त्यांचें नाव कमई करून पोलिसांतून निघाल्यांवर त्यांचे जागीं इलिचपुर येथील शाह महंमदखान चीफ हेड इन्स्पेक्टर होतील. असें दिसत आहे. कारण हे आफगाणिस्थानचे माजी बादशहाचे मुख्य प्रधानाचे नातू आहेत असें ते लोकांपाशीं सांगत अ...

ला...
लोक...
र्णी इलिच
दमाश होता
नार्शिंह (निा).
बदमाशही तिकडी
नीतील असावासें ठर
कूठ वगैरे कांहींच नसून जला असे
हेंच मत बरे नव्हे काय? पेटे बज

NO 46

अंक ४६

अकोला.

कप्ता० हडलस्टन साहेब १६ तारखेच्या सुमारास येणार असें ऐकतों. लूक साहेब, व कप्ता० ग्रांट साहेब एक ८ दिवसांत येतील असा सुमार आहे.

कप्ता० मेकंजी साहेब उमरावतीस गेले आहेत उदईक परत येतील.

मे० डा० सिक्लर साहेब यांस मुंबईस युनिवर्सिटीच्या तीन च्यार परीक्षेंत लाटीन भाषेकरितां परीक्षक नेमिलें आहे.

खोट्या खुदांचा खटला खामगावकर शिवचकस व दुसरे दोन असामीवर येथें चालला होता त्याचा सेशनांत निकाल होऊन आरोपितास सोडून दिलें. २००० रुपयांचा खुर्दा सरकारांत आहे त्याविषयीं काय करावयाचें तें रेसिडेंट साहेबांस लिहून केलें जाईल असा त्यांस हुकूम मिळाला.

कांपिटिटीव परीक्षेची सर्व तयारी झाली. मुलें ३०० येतील असा अदमास आहे. मोठ्या बंकीमध्यें मंगळवारपासून परीक्षा होणार. व टौनहॉलमध्यें १७ वे तारखेस बक्षिसें वाटण्याचा समारंभ ... मुलांच्या भोजनगृहाकरितां गावांतील नव्या शाळेची योजना केली आहे. ही जागा फार उत्तम असून मोठी सोयस्कर आहे.

रा. रा. बनाजी रामचंद्र वाशिमचे डिपुटि इन्स्पेक्टर व रा.रा. वामन नारायण यवतमालचे डिपुटि इन्स्पेक्टर उद्या येथें येतील

वर्तमानसार.

नामदार गवरनर जनरल साहेब रजपुतस्थानांत अजमीर एथें गल्या महिन्याच्या २१ वे तारखेस गेले होते. तेथें दरबार करून बहुत राजलोकांच्या त्यांनीं भेटी घेतल्या. जोधपुरचे राजेसाहेबांनीं उदेपुरच्या राजाच्या खालीं बसण्यांत आपला अपमान आहे म्हणून दरबारांत येण्याचें नाकबूल केलें त्याबद्दल नामदार साहेबांस फार राग येऊन त्यांस २४ तासांत येथून निघून आपले मुलखांत जावें असा हुकूम झाला.

सिंध प्रांताच्या हद्दीवर मेकाणी लोकांनीं गडबड व लुटालूट चालविली होती त्यादरचे पोलिटिकल एजंटानीं ५० लोकांनिशीं त्यांवर जाऊन ३८ लोक धरून आणिले.

कलकत्ता शहराचे आंतील ट्रामवे चालू करण्याविषयीं सरकारचा व रेलवे कंपनीचा विचार होऊन विलायतेस लिहून गेलें. आहे.

अशी बातमी आहे कीं, आनरबल टकर साहेब मुंबईचे कौन्सलर मे महिन्यांत विलायतेस जाणार व त्यांची जागा मि० जस्टिस गिबन किंवा मि० एरास्कें यांस मिळेल.

मुंबईचे गवरनर साहेबांची स्वारी महाबळेश्वरास गेली.

कोल्हापुरास ज्ञानसागर या नावाचें वर्तमानपत्र निघणार आहे.

अजमीरचे राजे मुंबईस आले आहेत. ते हायकोर्ट वगैरे पाहण्यास गेले होते.

कोल्हापुरचे राजे दिसेंबर अखेरीस सुमारे विलायतेहून स्वदेशीं येतील

[illegible]ड आठ[illegible]. दर दि[illegible] कमिटीकड[illegible] व लागतात.

[illegible]—हन पुढील माहन्यांत [illegible] आहेत.

[illegible] पांडुरंग यांस मुंबई सरका[illegible] जुडिशल खात्याचे असिस्टंट [illegible]मेले.

[illegible]ओल्डन साहेब यांस मुंबईस कस्टम [illegible] कडे डिपुटी कमिशनर नेमिले.

सोलापुरचे स्माल काज कोर्ट डिसेंबर पासून बंद होणारें आहे.

मुंबईस ग्याटिक्युलेशन परिक्षेकरितां उमेदवार ९०० जमतील असा सुमार आहे

[illegible]नजिल्ह्यांतील येका गावीं सांडद[illegible] वर्षांची मुलगी प्रसूत झाली व मूल जिवंत आहे असें कळतें. इं.प्र.

सातारा—पालमनकुंव्या दिपवाळीचे सणाकरितां बालाजीप्रमाणें पाऊस गेल्या शनिवारीं येऊन त्याणें बुधवारपर्यंत गर्दी केली होती यामुळें होंशी अशा शहरवासी लोकांस दिपवाळीबद्दल दिव वगैरेची आरास नशी करावयाची होती तशी करितां आली नाहीं कारण पाऊस एकसारखा बरोबर पडत होता. कालपासून [illegible] ही चांगली पडूं लागली आतां पाऊस [illegible] गर्दी नाहीं.

[illegible] सु. म.

पुण्यांतील सादार [illegible] अण्णा साहेब [illegible] यांस [illegible] १६ आक्टोबर रोजीं रात्री [illegible]ल्या आजारानें देवाज्ञा झा[illegible] यांस एक मुलगा आहे.

पुण्याचे सार्वजनिक सभा या महिन्याच्या तारीख २३ रोजीं रात्री फडतरे यांच्या वाड्यांत भरली होती. मुख्य स्थानी श्रीमंत तात्या साहेब सांगलीकर होत. त्या वेळीं सदरहु सभेचे नवीन मेंबर श्रीमंत धुंडिराज विनायक बिवलकर हे होऊन त्यांणीं संभव्याचा नेमाप्रमाणें शपथ घेतली. मंडळी अजमासें १० होती. त्यांत एक ठराव असा झाला कीं, म्यानेजिंग कमेटीनें सरकारास असा अर्ज करावा कीं, बंगाल खात्यांत जशा नेटिवांस हायकोर्टाच्या जागा देण्याचा ठराव सरकारानें मेहेरबानी करून करावा. ज्ञा. प्र.

अहमदनगर—ता० २८ माहे मजकूर रोजीं मे० रजिष्टर जनरल साहेबांची स्वारी येथें आली तपासणी सुरू आहे.

सादीलवारापैकीं नेमणुकी नोकर ठेवूं नये म्हणून सरकारचा ठराव झाल्याचें समजतें.

सिन्नर, अकोलें आणि नाशिक यासभोंवती भिल्लोकांचा उपद्रव चालू असल्याचें [illegible]. सायखेड येथें एका मारवाड्याचे घरावर दरवडा पडून सुमारे दहा हजार रुपयांचें नुकसान झालें शिवाय त्या दुष्टांनीं त्या मारवाडी बावच्या बायकोचे केस कापिले. आणखीहि कोठें कोठें दरवडा पडल्याचें ऐकिवांत येतें. सायखेड येथील दरवड्याचा अद्याप पत्ता नाहीं. याविषयीं पोलिसाकडून बारीक शोध चालू आहे. न्या. सिं.

कोल्हापूर—आतासो दोन तीन दिवस झाले आभ्र स्वच्छ आहे यामागें दिपवाळींत तरपर्जन्यानें गर्दी करून दिली होती केवळ श्रावण झडीप्रमाणें बरोबर सरीवर सरी येत होत्या. दिपवाळींत बिलकूल उघाडी दिली नाहीं यामुळें लोक फार त्रासून गेले होते व उत्तरीच पेरण्याचीहि बरीच खराबी झाली. शेतकरि लोक हाका मारतात. आतां ज्वारी दुसऱ्यानें पेरली पाहिजे असें ह्मणतात हल्लीं तीन दिवस झाले थंडी आपला अम्मल बसवीत चालली आहे. क. त.

धुळें—या आठवड्यांत गुलाबी थंडी पडूं लागली आहे. आकाशांत तुरळक ढग असोन सदा वानरावर ते नाहींसे होतात. तारीख २३ रोजीं संध्याकाळपासून मेघराजच्या स्वारीचा कडाकोटीनें येऊन भर पावसाळ्याप्रमाणें तीन दिवस पर्जन्य पुष्कळ पडला. शेतकरी लोकांची कांहीं कांहीं त्रेधि नसडी झाली.

धुळें तालुक्यांतील गांवगन्नाचे लोकांनीं आपले जमिनींत झाडें लावून उमेदीस आणिलीं त्यां लोकांस बक्षीस देण्याचा समारंभ मेहेरबान कर्नल सहेब सेकंड असिस्टंट कलेक्टर व रावसाहेब काशिनाथ महादेव थत्ते मामलेदार यांचे समोर तारीख २८ आक्टोबर १८७० रोजीं धुळ्यास झाला त्यांत कित्येकांस चांदीचीं कडीं व कित्येकांस पुतळ्या याप्रमाणें बक्षीस दिलें. [illegible] कृत्यापासून लोकांस झाडे लावण्या[illegible]क उत्तेजन येण्यास कारण [illegible] बक्षीस रुपये ९२० [illegible] स ३० [illegible] प्रमाणें [illegible] इसमांस वाटले ते [illegible] अठराणास पुतळ्या दिल्या [illegible] सहा इसमांस कडीं दिलीं.

धुळ्याचे सब रजिष्टर बाळकृष्ण गणेश यांस कामावरून दूर करण्याबद्दल जिल्ह्याहून मंजुरात मागितल्याचें कळतें.

खा. वै.

बेळगाव—या आठवड्यांत सोमवार व मंगळवार यादिवशीं पर्जन्यानें बरीच गर्दी करून सोडली. केवळ श्रावण महिना भासत असे. हाच पाऊस जर आणखी एक दोन दिवस तसाच लागता तर खरोखरी शेतांची अगदी खराबी होऊन गेली असती. एक दोन दिवसांचे पर्जन्यानेंच धक्का बसला असें म्हणतात. गुरुवारपासून हवेनें मान अगदीं फिरून गेलें आहे. आकाश स्वच्छ असून पहाटेस थंडी पडत आहे तेणेंकरून सर्वांस मोठा संतोष झाला आहे, परंतु कालपासून पुनः आकाशांत ढगें दिसत आहेत तेव्हां भिती वाटते.

रावबहादूर लक्ष्मण जगन्नाथ डि. डिपुटि कलेक्टर यांणीं आपले कामाचा तारीख २० रोजीं चार्ज घेतला. रावबहादूर विष्णु परशराम रानडे सोलापुरास जाण्याकरितां काल आत्त निघणार होते; परंतु त्यांची प्रकृती किंचित जास्त बिघडल्यामुळें राहिले आहेत, थोडें समधान वाटतांच निघतील असें समजतें. यांच्या सन्मानार्थ पुस्तकालयांत मंगळवारीं सभा भरली होती.

नोटिसा.

नोटिस—बायजाई मर्द चिमणाजी चाहोके कुणबी वस्ती मौजे येऊलखेड परगणे बाळापुर तालुके खामगाव इजकडून चिमणाजी वल्लद नरसाजी चाहोके वस्ती मौजे सांगळ तालुके मोर्तिजापूर याजकडेस देण्यांत येते कीं तुम्हास कळावें कीं मी तुमची लग्नाची बायको असून माझें लग्नास सुमारें अजमासें ३० वर्षें झालीं असोन मी तुमचे घरीं नांदत आली असतां दरम्यान मजला एक मुलगी झाली तिचे जन्मापसून तुम्ही मजला काढून दिलें तो त्याजला सुमारें १०।११ वर्षें झालीं असून मी [illegible]ले बापाचे घरीं रा[illegible] करून पोट भरीत [illegible] [illegible]ची मुलगी तिचे [illegible] [illegible] नांव अबाजी वल्लद [illegible] [illegible] मौजे येऊलखेड [illegible] सदरहु मुलगीचें लग्न करून दि[illegible] तुम्ही ति[illegible] पाहिलें नाहीं त्याज[illegible] [illegible] किती दिवस रहावें [illegible] या नोटिसीनें तुम्हास कळवि[illegible] [illegible] तुम्ही माझे बापाचे घरीं येऊन [illegible] घेऊन जावें नाहीं तर दहा [illegible] झालें बापाचे घरीं राहिले त्याच [illegible] दरसाल ५० रुपये [illegible] वर्षांचे ५५० रुपये द्यावे व [illegible] लग्नास १०० रुपये लागले, एकूण ६५० रुपये द्यावे जर करिता तुम्ही असें न कराल तर तुम्हास या नोटिसीचो मुदत १६ दिवसांची दिली आहे यांत तुम्ही सदरी लिहिलेले करा[illegible] [illegible] वी नाहीं [illegible] द्यावी म्हणजे मी दुसरा [illegible]चा नवरा करीन तथापि सदरहु चे मुदतींत तुम्हाकडून निकाल न मिळाल्यास कोर्टांत फिर्याद करून फारकत मिळण्याची तजवीज करीन. हें तुम्हास कळावयाकरितां या नोटिशीनें कळविलें आहे तारीख ३ माहे नोवेंबर सन १८७० इ.

(सही) बायजाई मर्द चिमणाजी चाहोक कुणबी निशाणी हातची.

नोटिस—समणु वल्लद यशोबा शिंपि चिखलकर रहाणार कसबे डोणगाव तालुके मेहेकर यास खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं तुमचे कडून खातेबाकी ६२॥६ व व्याजबद्दल ४८८=८६ एकूण रुपये ११०॥=६ मुद्दल व व्याज दरमहा दरशेकडा २ दोन रुपये प्रमाणें आश्विन वद्य १० शके १७९२ पर्यंत रुपये ५९॥ येकून रुपये १७०८=८६ अक्षरीं येकशें सत्तर रुपये दोन आणे सहा पई येणें आहेत हे नोटिस पोंचल्यापासून पंधरा दिवसांत द्यावें. न दिल्यास या नोटिशीचे खर्चासुद्धां दिवाणींत तुम्हावर फिर्याद केली जाईल कळावें तारीख ३० माहे आक्टोबर सन १८७० इसवी.

[सही] हणमंतराव भानाजी पाटील आखाडे द. खु.

नोटिस लक्षुमण वल्लद इसाजी शिंपि बंड राहणार कसबे डोणगाव तालुके मेहेकर यास खाली सहीकरणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं तुमचे कडून खातेबाकी ९८२८६ व व्याजबद्दल १४९८=६ एकुण रुपये मुद्दल २३१।=३ यांचें व्याज दरमहा दर शेकडा २ दोन रुपये प्रमाणें आश्विन वद्य ३० पर्वेतो शके १७९२ पर्यंत रुपये १२८॥ एकुण एक्कण रुपये ३६८८२८३ तिनशें अडसष्ट रुपये दोन आणे तीन पई येणें आहेत हे रुपये ही नोटिस पोंचल्या पासून पंधरा दिवसांचे आंत द्यावें न दिल्यास या नोटिशीचे खर्चासुद्धां दिवाणींत फिर्याद तुम्हावर केली जाईल तारीख ३१ माहे आक्टोबर सन १८७० इसवी.

(सही) हनुमंतराव भानाजी पाटील आखाडे दस्तुर खुद.

मनरंजक कादंबरी.

विक्रीकरितां तयार.

विचित्रपुरी या नावाचें सुरस पुस्तक रा. केशव लक्ष्मण जोरवेकर असि० मास्तर अकोला यांणीं तयार केलेलें आमचे छापखान्यांत व मालकांकडे विकत मळेल याची किंमत १८१२ टांकहाशिल ८३ आणि मेणकापड ८१ मिळून २ रुपये बाहेरगावचे घेणारांस द्यावी लागेल.

जाहिरात.

किंमतीचे दराव.	रु.	०
वर्षाचो आगाऊ देणारास...	...६	
साल अखेर	...७	
सहा महिन्याची आगाऊ ...	..३	८
एक अंकास		१

या शहरा बाहेरील लोकांस वर्षाचे ६१२ आठ[illegible] टपाल खर्च आगाऊ पडेल [illegible]

[illegible] आगाऊ पैसा देण्याची मुदत पत्र घेण्याचे सुरू तारखेपासून २ महिनेपर्यंत समजावी. व जुने वर्गणीदारांसही त्यांचा मागील हिशेब करून नवें साल चालू होई तेथून २ महिन्यांची मुदत समजावी.

नोटिसा वगैरे छापण्याचे दर.

१० ओळी पर्यंत... ... ... १ रुपया

१० ओळींवर प्रत्येक ओळीस ०।८६

इंग्रजी नोटिसीचे दर ओळीस ०१

एकच मजकूर वारंवार छापणें असल्यास दर ओळीस एक आण्याप्रमाणें किंमत पडेल.

TO OUR SUBSCRIBERS.

We beg to request that our Subscribers will forward as soon as possible their subscriptions for the present year; and trust that they will be so good as to pay up all arrears without delay.

Proprietors of Berar Samachar

सूचना—नोटिसा व इतर मजकूर छापावयास पाठविणारांनीं ते बालबोध लिहिल्यास फार चांगलें. निदान मनुष्यांचीं व गावांचीं नावें तरी बालबोध असावीं. तसें नसून नोटिसांचे वगैरे कामीं नावागावांची चूक झाल्यास त्याची जबाबदारी आम्हांवर नाहीं.

एडिटर व० स०

वर्गणीदारांस विनंती.

सन १८६७ चे आक्टोबर महिन्यांत आम्ही अकोल्यास वऱ्हाडसमाचारपत्र सुरू केले आज तीन वर्षें झालीं वसूल न दिलेल्या आमच्या प्रिय वर्गणी दारांनीं आपला वसूल या महिन्यांत सत्वर पाठवून आम्हांस मदत करावी. उशीर लावून त्या योगें वारंवार पत्रें लिहविण्याची तसदी त्यांनीं आम्हांस देऊं नये व आपणास घेऊं नये, याकरितां नम्रतेनें आमची त्यांस ही विनंती आहे. व हिला मान्य करणारांचे आम्ही उपकार मानूं.

वऱ्हाडसमाचाराचे मालक

वऱ्हाडसमाचार वर्तमानपत्र घेण्याचें बंद करून ज्या लोकांनीं त्याजबद्दलची व मागील गुदस्त सालाबद्दलची बाकी येणें असलेली पाठविली नाहीं त्यांस कळविलें कीं, दरमहा दररुपयास अर्ध आणाप्रमाणें त्यांस व्याज द्यावें लागेल.ता. १ माहे आक्टोबर सन १८६८

वऱ्हाडसमाचाराचे मालक

हें पत्र अकोला येथें वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत मालककरितां छापून प्र० केलें

वऱ्हाडसमाचार.

THE VARAD SAMACHAR OR NEWS OF BERAR.

VOL 5 AKOLA:—SATURDAY EVENING—12 NOVEMBER 1870 NO 46

पुस्तक ५. अकोला, शनिवार सायंकाळ तारीख १२ माहे नोवेंबर सन १८७० इ०. अंक ४६

ज्या वर्गणीदार लोकांनीं तिसरें वर्ष भरत आलें तरी अजून आमचा वर्गणीचा तिन्ही वर्षांचा पैसा दिला नाहीं त्यांजवर निरुपायानें एक दोन आठवड्यांत नोटिसा देऊन दिवाणी कोर्टांत फिर्यादी करणें आम्हांस भाग झालें आहे व त्याप्रमाणें त्या खचित केल्या जातील. तस्मात् अजून तरी त्यांनीं सत्कृत्यास सहाय म्हणून केल्या ठ्यवहाराचा उलगडा म्हणून अगर अपकीर्तीस भ्यावें म्हणून आमचे पैसे आम्हांस इतक्यांत पाठवून दिल्यास आमची सोय व त्यांची बूज होण्याजोगी आहे.

वऱ्हाडसमाचाराचे मालक.

जंगलखातें.

दिवसें दिवस सरकार रयतेच्या अपूर्व सुखार्थ म्हणून जीं जीं कृत्यें करतें तीं तीं पाहून विचारी पुरुषाच्या मनाची स्थिती विलक्षण होऊन जाते आणि त्या कृत्यावर कांहींएक तोड चालत नाहीं असें वाटून मति गुंग होते व निमुटपणें सरकारचे हुकूम मानून गरीब बिचारे रयतेनें निरंतर हाल भोगीत राहणें योग्य आहे कीं काय! या गोष्टीचा विचार करूं लागलें म्हणजे अशा प्रकारचे कायदे करण्यांत सरकारचा हेतु काय आहे! हा प्रश्न साहजिक उत्पन्न होतो आणि मुळापर्यंत शोध करीत गेल्यावर असें दिसून येतें कीं, कायद्यांतील बोलासी, वहिवाटीसी, व परिणामासी अगदींच मेळ राहात नाहीं. याचा विचार सरकारानें अवश्य अवश्य करावा अशी आमची सरकारास वारंवार प्रार्थना आहे.

अलीकडे सरकारानें या प्रांतीं फारेस्ट डिपार्टमेंट [जंगलखातें] स्थापन केलें आहे याचा हेतु काय, वहिवाट कशी आहे, परिणाम काय होणार? एविशीं मोठें कोडें पडलें आहे. जिकडे तिकडे नाकेबंदी होऊन राहिली आहे आणि त्या कामीं चौकीदार, दरोगे वगैरे जे नेमिले आहेत ते असावे तसे माहितगार नसून त्यांचें काम काय हें कित्येकास उमजत नसून हुकुमाची समजूतही पुरी झाली नाहीं. खेरीज सरकारचा हेतु जाणून त्याप्रमाणें वागणें ही गोष्ट तर फारच गहन आहे, आणि वाहवाटीचीं मासलें आमचे पाहण्यांत आलीं त्याजवरून लोकांस जें या खात्यापासून महत्संकट प्राप्त झालें आहे तें अगदीं खोटें नाहीं अशी खात्री होते. पाहा कीं, सरकारानें सर्व जमिनीची मोजणी करून तमाम जंगलाचा पैसा वसुलांत आणिला. कित्येक पडित झाडित सुद्धां नंबर लोकांनीं आप आपले नावावर चढवून घेतले व सरकारास त्याचा सारा देत आहेत. आणि कांहीं राहिले साहिले नंबर म्हणजे ज्यास परपाक म्हणतात ते सरकार लिलाव पुकारून लोकांस ढोरें चारावयास देतें. कधीं कधीं तसें न करितां अधिक उत्पन्नाचे आशेनें ढोरें चारणारे लोकांपासून वनचराई म्हणून ढोरामत कर घेतें. इतकें झालें तथापि सरकारचे लोभास्तव त्या जंगलांतील घांस (गवत) कोणी कापून विकील तर सरकारास रकम दिली पाहिजे याचा अर्थ क

बुलढाणें जिल्ह्यांतील लोकांवर चूलपट्टी अथवा सरपणपट्टी म्हणून दरसाल सारा आणं घेण्याचें ठरलेंच असतां त्या शिवाय मोलकरी जंगलांतून मोळी आणून पोटाकरितां विकूं लागला तर त्याजवर कर म्हणून सरकारास नऊ पै महसूल दिलाच पाहिजे याचा अर्थ काय? येणेंकरून सरपण विकत घेणारे लोकांवर ते बुलढाणें जिल्ह्यांत राहातात म्हणून सरपणपट्टी व ते लोक स्वतः न आणितां विकत घेतात म्हणून सरपण विकतघेणेंपट्टी अगर सरपण खरेदीपट्टी जसा ज्याच्या घरीं खप असेल त्या मानानें पडणार हा अन्याय नव्हे काय?

तसेंच शेतकरीलोक आपले शेताच्या अथवा माळीलोक आपले मळ्याच्या सभोतें झाडें लावितात तीं नांगर करण्याकरितां किंवा मोटेच्या सांजमाकरितां अथवा पांखरें हकण्याकरितां मांडवासाठीं गरज लागल्यास त्यांणीं तोडूं नये, तोडणेंच झाल्यास जेथें कान्सरवेटर साहेबांची स्वारी असेल तेथें जावें. कारकून, शिपाई, शिरस्तेदार यांच्या खुशामती कराव्या, कांहीं दिवस खर्च करावे तेव्हां आपले हाताने खुद्द लाविलेलीं झाडें तोडण्यास साहेबांचे मर्जीनुसार हुकूम मिळेल तेव्हां झाड तोडावें व ठरावाप्रमाणें महसूल द्यावा हें काय? यास न्याय म्हणावें कीं अन्याय म्हणावें! किंवा रयतेच्या हक्कास बाध नसून सुखास झटणें म्हणावें?

मासल्याकरितां या सदरीं दोन तीन गोष्टी लिहिल्या आहेत याप्रकारच्या वहिवाटीपासून लोकांस किती सुख व संतोष होत असेल तें सरकारानें ध्यानीं आणून लोकांस या परम संकटापासून सोडवावें हेंच सरकारास श्रेयस्कर आहे. सरकार तर रयतेचे मायबापच आहेत त्याअर्थीं रयतेस जें दुःख झालें त्यापेक्षां बहुतपटीनें सरकारास होणार. हें मायलेंकराच्या नात्यास अनुसरून उघडच आहे. लेंकराचा राशीस शनि वगैरे पापग्रहाची पाळी आली असतां जी बाधा करते त्यापेक्षां आईबापास त्याची पीडा फार सोसावी लागते असें हिंदू ज्योतिषशास्त्रगत प्रसिद्धच आहे. अर्थात आईबापास सुख नसेल तर लेंकरास कोठून! आणि लेंकरूं सुखी तर आईबापास कां आनंद होणार नाहीं? होईलच यांत काय संशय? अस्तु. आम्ही या नवीन वहिवाटीपासून होणारे दुःखाचे मासले सरकारापुढें ठेविले आहेत व आपलें कर्तव्य केलें असें समजून विच्याराचें सरकारचें काम सरकार करील आशी अशा बाळगीतों.

उमरावतीची परीक्षा.

गेल्या आठवड्यांत कामदार लोकांची उमरावतीस जी परीक्षा झाली तिचे सव्वाल आम्हांस मिळाले आहेत व ते इतर कामदार लोकांस आणि विद्यार्थी वगैरे सर्वांस अवश्यक जाणून आम्ही ते येथें लिहितों. ही परीक्षा दोन प्रकारची, लोअर स्टांडर्ड म्हणजे सामान्य प्रतीची व हायर स्टांडर्ड म्हणजे उत्तम प्रतीची, झाली आहे व ते दोन्ही प्रकारचे सवाल एथें दिले आहेत.

लोअर स्टांडर्ड.

तारीख १ रोजीं फौजदारी प्रकरणीं प्रश्न

१ किमतीचा दस्तऐवज म्हणजे काय? व धमकी देणें म्हणजे काय!

२ मदत केली असें केव्हां म्हणावें

३ कांहीं मर्यादेनें स्वतः बचाव समजला जातो त्या मर्यादा कोणत्या? शरीरासंबंधी खासगी नात्यानें करण्याचा हक्क केव्हां आहे व केव्हां ओळखला जातो!

४ कोणी गुन्हेगारावर कित्येक अपराधाची शाबिती झाली असेल परंतु त्याजवर कोणते अपराधाची शाबिती झाली याचा संशय असेल तेव्हां त्याजला कोणत्या अपराधाची शिक्षा कोणती मिळेल.

५ जेव्हां कोणी माजिस्त्रेटानें गुन्हेगारास दंडाची शिक्षा केली आहे तेव्हां माजिस्त्रेटानें दंड वसूल करण्याची तजवीज काय करावी? पोलिसांत [illegible]सल्यास वसूल करण्याच्या कामास वसूल करण्यास पात्र आहे कीं नाहीं.

६ माफीचें सर्टिफिकिट देण्याचा अधिकार कोणते माजिस्त्रेटास आहे.

७ ज्या गुन्ह्यास जामीन घेता येतो अशा अपराधाच्या कोणा मनुष्यावर तोमहत असून तो वेडा किंवा भ्रमिष्ट आहे आणि त्यामुळें त्याजला बचाव करता येत नाहीं असें असेल तेव्हां माजिस्त्रेटानें काय तजवीज करावी.

८ कोणत्या कायद्यावरून कोणते गुन्ह्याबद्दल जस्टिस यांजला राणी साहेबांची प्रजा म्हणविणारा युरोपियन यांजला कोणते गुन्ह्याबद्दल किती शिक्षा देतां येते तिची यत्ता काय.

९ स्टेशन हौस अफीसर याजला असें समजलें कीं, कोणी दुकानदार खोटें वजनाचा अगर मापाचा उपयोग करीत आहे तर स्टेशन हौउस अफिसरानें काय तजवीज करावी.

१० पोलिस कायद्यांतील कलम ३४ यांत कोणते गुन्हे सांगितले असून त्याजला शिक्षा कोणती.

११ कोणते माजिस्त्रेटास फटक्याची शिक्षा देतां येते, आणि एकंदर फटक्याचे शिक्षेची यत्ता किती आहे आणि लहान मुलास किती व मोठे मनुष्यास किती.

१२ सबार्डिनेट माजिस्त्रेटानें कैदेचे शिक्षे शिवाय चाळीस फटके असा ठराव केला आणि हुकूम केला कीं, त्यापैकीं २० फटके लागलेच मारावे व बाकी २० फटके दुसरे दिवशीं मारावे असा हुकूम केला असेल तर यांत त्यानें गैरकायदा गोष्ट कोणती केली.

ता० २ रोजीं दिवाणी प्रकरणीं प्रश्न.

१ वादी कायदेशीर मुखत्यारामार्फत हजर होतो तेव्हां फिर्याद अर्जावर प्रतिज्ञालेख कोणी करावा.

२ केली [illegible] देण्या व घेण्या बद्दल काय नियम असून किती छापावर असली पाहिजे.

३ हुकूमनाम्यांत व्याज देवविण्या बद्दल कोर्टांस काय अधिकार आहे.

४ पक्षकाराचे दरम्यान तंट्याचा मुद्दा काय आहे या विषयीं त्याची कबुलायत झाल्यावर अशा प्रकारेच मोकदम्यांत कोणती विशेष वहिवाट करावी.

५ जप्त झालेले मिळकतीचे विक्रीविषयीं दावा अगर हरकत सांगितली असतां कशी चवकशी करावी.

६ नादारींत दावा करणें त्याल्यास फिर्याद अर्जांत काय काय मजकूर लिहिला पाहिजे आणि तो फिर्याद अर्ज किती छापावर पाहिजे.

७ हिशेबाची तपासणी करणें अवश्य आहे असें कोर्टास दिसून येईल तेव्हां कोर्टानें काय तजवीज करावी?

८ पंचाकडे केव्हां मोकदमा सोपावा!

९ कोणते कारणावरून पुन्हा तपासणी अर्ज मंजूर करावा!

१० सावकार अगर व्यापारी यांचे दरम्यानचे खातेबाकी बदलचे दाव्यांत मुदतीचे कायद्याप्रमाणें दाव्याचें कारण केव्हां उत्पन्न होतें?

११ ज्या दाव्याबदल मुदतीची मुद्दाम यत्ता सांगितली नाहीं त्या दाव्यास मुदत किती वर्षांची आहे;

१२ स्माल्लकाज कोर्टांत कोणते दावे चालतात?

ता० ३ रोजीं मुलकी वगैरे प्रकरणीं प्रश्न.

१ प्रतबंदीचे नियमाप्रमाणें तीस व बांधः ठराव करण्यांत जे अधिकार पूर्वी देत होते त्याविषयीं काय नियम आहेत!